

1

ԵՎՐԱՍԻԱ
ԿԱՏԱԳՈՐԾԱԿԹՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՒՄՆԱԿՐԱՎ

**«Արտատուսումնական ուսանողական գործունեության կազմակերպման ձևերի և մոդելների վերաբերյալ միջազգային փորձի ուսումնասիրություն»
թեմայով հետազոտության ամփոփ արդյունքներ**

Հետազոտությունն իրականացվել է Եվրասիա համագործակցություն հիմնադրամի տրամադրած դրամաշնորհի շրջանակներում

Հետազոտողներ՝

- **Նարինե Մանուկյան** - Ազգային գիտական և կրթական ցանցի ASNET-AM խմբի ղեկավար, ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ տնտեսագիտության ամբիոնի դասախոս, տնտեսագիտության ամբիոնի վարիչի տեղակալ
- **Նարինե Վարդանյան** - ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի կրթության որակի ապահովման բաժնի պետ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
- **Արուսյակ Ալեքսանյան** - ԵՊՀ եվրոպական ուսումնասիրությունների կենտրոնի հետազոտական բաղադրիչի ղեկավար, ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ քաղաքագիտության և միջազգային հարաբերությունների ամբիոնի դասախոս, քաղաքական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
- **Նենսի Մկրտչյան** - Հայաստանում ֆրանսիական համալսարան հիմնադրամի մարքեթինգի ֆակուլտետի շրջանավարտ, Էրազմուս ուսանողական ցանց Երևանի նախագահ

***

Այս հրապարակումը պատրաստվել է Եվրոպական միության ֆինանսական աջակցությամբ: Բովանդակության համար պատասխանատվություն են կրում հրապարակման հեղինակները, և պարտադիր չէ, որ այն արտահայտի Եվրոպական միության տեսակետները:

Բովանդակություն

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
1. ԱՐՏԱՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՐՁԸ	
1.1 Արտատումնական ուսանողական գործունեության կազմակերպման ծները Հայաստանում	4
1.2 Արտատումնական գործունեության տեսակներն ու կարևորությունը Շվեդիայում և Լեհաստանում	5
2. ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌՎԱՐՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԱՐՏԱՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎ. ՈՐԱԿԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ	
2.1 Ուսանողների շրջանում անցկացված ֆոկուս -խմբային քննարկումների վերլուծություն	7
2.2 Հայաստանի SWOT-վերլուծության մատրիցը	11
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	14
Գրականության ցանկ	17

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Արտաուսումնական ուսանողական գործունեությունը ցանկացած կրթական հաստատության բաղկացուցիչ մասն է, որի հիմնական նպատակներից է բազմակողմանի զարգացած անհատի ձևավորումը: Այսօր կրթական համակարգերում ուսանողների արտաուսումնական գործունեության զարգացումը դարձել է կարևոր առաքելություններից մեկը: Ուսանողների ներգրավվածությունը արտաուսումնական գործունեության կազմակերպման տարբեր ձևերին նպաստում է նրանց՝ որպես ակտիվ և պատասխանատու քաղաքացու ձևավորմանը՝ իրենց իրավունքների և պարտականությունների խորը գիտակցմամբ:

Սույն **հետազոտության նպատակն է՝** պարզել ՀՀ բուհերում իրականացվող արտաուսումնական ուսանողական գործունեության կազմակերպման ձևերն ու մոդելները՝ առավելապես կենտրոնանալով ուսանողական ինքնակառավարման վրա, ինչպես նաև ուսումնասիրելով միջազգային փորձը՝ կատարել համեմատական վերլուծություն և մշակել միասնական առաջարկներ դրա տեղայնացման և Հայաստանում ոլորտի արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ:

Հետազոտության հարցերն են .

- Օրենսդրական ո՞ր բացերն են բացասաբար ազդում արտաուսումնական ուսանողական գործունեության վրա Հայաստանում:
- Արտաուսումնական ուսանողական գործունեության միջազգային ո՞ր փորձն է հնարավոր արդյունավետ տեղայնացնել Հայաստանում:
- Ոլորտի ո՞ր ուժեղ կողմերի և հնարավորությունների կիրառմամբ է հնարավոր նվազեցնել թույլ կողմերի և սպառնալիքների բացասական ազդեցությունները:

Մեթոդաբանական մոտեցումները

Սույն աշխատանքի մեթոդաբանությունը ներառում է հետախուզական և նկարագրողական հետազոտությունների իրականացում: Առաջինի հիման վրա ընտրվել են միջազգային ուսանողական գործունեության առավել հաջողված մոդելներից երկուսը՝ Շվեդիայի և Լեհաստանի կրթական համակարգերը: Հաջորդիվ՝ իրականացվել են վերջիններիս և հայաստանյան մի շարք բուհերի ուսանողական գործունեության կազմակերպման ձևերի և մոդելների առավել խորքային ուսումնասիրություններ՝ ներառելով դրանց ձևավորման սկզբունքները, իրավունքներն ու գործառույթները, ֆինանսավորման սկզբունքները, իրավական հիմքերը: Սույն երկրների ընտրությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ նշված երկրներում ուսանողական միավորումները մասնակցում են բուհերի կառավարմանը, իսկ Լեհաստանի դեպքում՝ նաև մեծ դերակատարում ունեն գիտակրթական ոլորտի զարգացման գործում:

Հետազոտության շրջանակում կիրառվել են այնպիսի որակական մեթոդներ, ինչպիսիք են **Ֆոկուս-խմբային քննարկման մեթոդը** և **SWOT-վերլուծությունը**: Ֆոկուս խմբային քննարկման մեթոդի կիրառմամբ խորքային ուսումնասիրություններ են կատարվել հայաստանյան բուհերի ուսանողական արտաուսումնական գործունեության կազմակերպման հիմնական ձևերի, մոտեցումների, դրանց որակի ու արդյունավետության, հիմնական խնդիրների, ուսանողների ընկալումների և պատկերացումների վերաբերյալ: SWOT- վերլուծության կիրառմամբ կատարվել է համեմատական վերլուծություն, դուրս են բերվել հայաստանյան և արտասահմանյան երկու մոդելների տարբերությունները, առավելությունները, ուժեղ և թույլ կողմերը, հնարավորությունները, ինչպես նաև կատարվել են առաջարկություններ՝ ուժեղ կողմերի և հնարավորությունների կիրառմամբ նվազեցնելու սպառնալիքները և թույլ կողմերի բացասական ազդեցությունները: Հետազոտության

շրջանակներում դիտարկվել են նաև հաջողված փորձի տեղայնացման հնարավորությունները Հայաստանում:

1. ԱՐՏԱՌԻՍՏՈՒՄՆԱԿԱՆ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՐՁԸ

1.1 Արտաուսումնական ուսանողական գործունեության կազմակերպման ձևերը Հայաստանում

Օրենսդրական մակարդակում արտաուսումնական գործունեության որոշակի տարրեր կարելի է գտնել «Կրթության մասին» և «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքներում:

Ուսանողական ներկայացվածությունը բուհի կառավարման գործընթացում ամրագրում է «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքը (Հոդված 28, 10-րդ կետ), որը սահմանում է, որ «բարձրագույն ուսումնական հաստատության կառավարման մարմիններում անդամների թվի առնվազն 25 տոկոսն ուսանողներն են»: Եվ չնայած, օրենքի դրույթով բուհի կառավարմանը ուսանողների մասնակցության այս ամրագրմանը, այդուհանդերձ, այն առավելապես հստակեցվում և կարգավորվում է բուհի կանոնադրությամբ կամ այլ ձևաչափերով, որը համալսարանից համալսարան կարող է տարբեր լինել: Այսպես՝ օրինակ, ԵՊՀ-ի կանոնադրության (ԵՊՀ 2014) 29-րդ հոդվածով հստակ սահմանվում է, որ ԵՊՀ կառավարման բարձրագույն մարմնի՝ հոգաբարձուների խորհրդի անդամների 25%-ը կազմում են սովորողները, որոնց թեկնածությունն առաջադրվում է ուսանողական խորհուրդների կողմից: Նույնը կարող ենք հանդիպել ՀԱԱՀ (ՀԱԱՀ 2016, հոդված 26, կետ 2), (ՀՊՃՀ 2014, հոդված 26) և պետական այլ բուհերի կանոնադրություններում: Մինչույն ժամանակ, օրինակ, ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ-ի և ՀՖՀՀ-ի կանոնադրության համաձայն՝ կառավարման մարմիններին վերաբերող IV-րդ բաժնում (ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ, 2012) և 6-րդ հոդվածում (ՀՖՀՀ, 2003), համապատասխանաբար, հոգաբարձուների խորհրդի անդամների կամ կառավարման մարմինների ցանկում ուսանողները նշված չեն և, ըստ այդմ էլ, վերոնշյալ փաստաթղթերով չի սահմանվում նրանց մասնակցությունը բուհի կառավարման գործընթացին: Մինչդեռ տեղին է նշել, որ ՀՀ 18 ԳԱԱ ԳԿՄԿ-ի պարագայում, օրինակ, ամբողջ գիտական խորհուրդը, ներառյալ ուսանողության ներկայացուցիչները հաստատվում են լիազոր մարմնի՝ ՀՀ ԳԱԱ նախագահության որոշմամբ, իսկ ՈՒԽ և ՈՒԳԸ նախագահները ի պաշտոնե ԳԿՄԿ գիտական խորհրդի անդամ են:

Խոսելով արտաուսումնական գործունեության ֆինանսավորման մասին, տեղին է նշել, որ դրա վերաբերյալ «Բարձրագույն կրթության և գիտության մասին» օրենքում և օրենքի նախագծում որևէ դրույթ չկա, սակայն դա չի նշանակում, որ այն չի կարող ֆինանսավորվել բուհի ղեկավարության կողմից այնպես, ինչպես ֆինանսավորվում են ուսանողական տարատեսակ նախաձեռնությունները: Ֆինանսավորման հատկացման կարգը սահմանվում է յուրաքանչյուր բուհի համապատասխան կանոնադրություններով կամ կանոնակարգերով, իսկ տարեկան ֆինանսավորման չափը ամրագրվում է տվյալ տարվա բյուջեի նախագծով, օրինակ՝ ԵՊՀ-ն 2020 թվականի նախահաշվով ուսանողական խորհրդի միջոցառումների համար տրամադրել է 8.500.000 ՀՀ դրամ, իսկ ուսանողական գիտական ընկերության միջոցառումների համար՝ 1.600.000 ՀՀ

դրամ (ԵՊՀ 2019), իսկ, օրինակ, Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի ֆինանսական նախահաշվից երևում է, որ 2021 թվականին ուսանողական խորհրդի գործունեության համար նախատեսվել է 8.000.000 ՀՀ դրամ (ՀՊՏՀ 2020, 15), Գավառի պետական համալսարանը 2021 թվականի նախահաշվով ընդհամենը 650.000 ՀՀ դրամ է հատկացրել ինքնակառավարման մարմինների գործունեության համար (ԳՊՀ 2021):

Այսպիսով՝ կարող ենք ամրագրել, որ որևէ օրենքով ուսանողական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության ֆինանսավորման պարտադրությունն ամրագրված չէ, և ֆինանսավորման չափն ու ծավալը թողնված է բուհի հայեցողությանն ու բարի կամքին: Օրենքի նախագիծը ևս այդ բացը չի լրացնում, ավելին. այստեղ անգամ «արտաուսումնական գործունեություն» բառակապակցությունը չկա:

Ըստ էության, այս պահի դրությամբ մնացած կարգավորումները սահմանվում են արդեն յուրաքանչյուր առանձին բուհի համապատասխան կանոնակարգերով:

Հետազոտության շրջանակում արտաուսումնական գործունեության տեսակները ուսումնասիրվել են ընտրված 16 հայաստանյան պետական, մասնավոր և միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող բուհերի շրջանակում, մասնավորապես՝ **Երևանի պետական համալսարան (ԵՊՀ), Երևանի պետական բժշկական համալսարան (ԵՊԲՀ), ՀՀ ԳԱԱ Գիտակրթական միջազգային կենտրոն (ԳԿՄԿ), Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարան (ՀՊՏՀ), Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարան (ՀԱՊՀ), Վալերի Բրյուսովի անվան պետական համալսարան (ԲՊՀ), Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարան (ՀԱԱՀ), Երևանի գեղարվեստի պետական ակադեմիա (ՀԳՊԱ), Երևանի պետական կոնսերվատորիա (ԵՊԿ), Շիրակի պետական համալսարան (ՇՊՀ), Վանաձորի պետական համալսարան (ՎՊՀ), Գավառի պետական համալսարան (ԳՊՀ), Եվրասիա միջազգային համալսարան (ԵՄՀ), Գլաձոր համալսարան (ԳՀ), Հայաստանում ամերիկյան համալսարան (ՀԱՀ), Հայաստանում ֆրանսիական համալսարան (ՀՖՀՀ):**

1.2 Արտաուսումնական գործունեության տեսակներն ու կարևորությունը Շվեդիայում և Լեհաստանում

Ակադեմիական, գիտական ու մշակութային ավանդույթները բարձր են գնահատվում **Շվեդիայում**, որտեղ ուսուցման գործընթացներն իրենց ֆորմալ ու ոչ ֆորմալ տեսանկյուններով բավականին տարբերվում են աշխարհի տարբեր կետերի ու բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների գործելակերպերից: Շվեդիայում ուսանողական ինքնակառավարման մարմիններն են ուսանողական միություններն ու ազգերը: Վերջիններս ուրույն դեր ու նշանակություն ունեն թագավորության բոլոր համալսարանների համար: Միությունները հայկական կրթական մակարդակում կարելի է համեմատել ուսանողական խորհուրդների հետ, որոնք եզակի հնարավորություններ ունեն ազդելու իրենց համալսարանի բարեփոխումների վրա: Որպես լավագույն օրինակ դիտարկվել է Շվեդիայի հայտնի համալսարաններից մեկի՝ Լունդի ուսանողական միությունը, որը միավորում է մոտավորապես 45,000 ուսանողների:

Շվեդական կրթական համակարգում հաջորդ եզակի դասակարգումը ուսանողական ինքնակառավարման մարմիններում, որոնց շատ հազվադեպ է հնարավոր հանդիպել անգամ եվրոպական կրթական հաստատություններում, ուսանողական 13 «ազգերն» են/ “Nation”, որի կարգավիճակը վայելում են Ուփսալայի համալսարանի և Լունդի համալսարանները: Վերջիններիս անդամակցության, գործունեության կարևորության ու ֆինանսավորման միջոցների վերաբերյալ ներկայացվել է հետազոտության սույն հատվածում: Այսպիսով՝ ազգերը ղեկավարվում են ուսանողների կողմից մեծամասամբ կամավոր հիմունքներով: Ակտիվ լինելը ազգի մեջ հնարավորություն կտա մասնակցելու գործունեության լայն շրջանակի և շվեդներին, և շվեդական մշակույթին ծանոթանալու հնարավորություն:

Որպես արտաուսումնական գործունեություն դիտարկվել են ուսանողակենտրոն հասարակական կազմակերպություններն ու միությունները՝ ի դեմս Ուսանողների շվեդական ազգային միության և Էրազմուս ուսանողական ցանցի Շվեդիայի ներկայացուցչության: Յուրաքանչյուրն իր գործունեության տասնամյակների ընթացքում հասցրել է միավորել Շվեդիայի 15 ակտիվ ու խոշորագույն բուհերի տեղական ու միջազգային ուսանողներին: Այս կազմակերպությունները համարվում են շահույթ չհետապնդող, սակայն վերհանվել են ֆինանսավորման հետևյալ աղբյուրները՝

1. անդամակցության վճարներ անդամների կամ ներկայացուցիչ կառույցների/ հաստատությունների կողմից,
2. դրամաշնորհային ծրագրեր,
3. նվիրատվություններ:

Հարկ է նշել, որ Շվեդիայում ուսանողական որակյալ կյանքին, որն արտաուսումնական գործունեության գլխավոր նպատակներից մեկն է, մեծ ուշադրություն է դարձվում թե ուսանողական միությունների, թե ազգերի և այլ ուսանողակենտրոն կազմակերպությունների ծավալած գործունեության շնորհիվ: Այս բոլոր շահակիցները նաև հնարավորություն են տալիս ակտիվ դերակատարություն ունենալ համայնքում: Օրինակ, կարելի է միանալ ուսանողական միության ուսումնական խմբերից մեկին, հողված գրել ուսանողական միության թերթում կամ դառնալ սպորտային ակումբի անդամ: Շատ ու շատ նմանատիպ հնարավորություններ են տրվում ուսանողներին:

Լեհաստանում վերջին տասնամյակների ընթացքում տեղի ունեցած դրական փոփոխությունների նշանակալի ցուցանիշներից է բուհերի ուսանողական ինքնակառավարման մարմինների զարգացումը: Ուսանողական խորհուրդների իրավական կարգավորումը կատարվում է 2018 թվականին ընդունված «Բարձրագույն կրթության և գիտության մասին» օրենքով¹: Լեհաստանում ուսանողական ինքնակառավարման էական առանձնահատկություններից է նյութական բազան և ֆինանսա-իրավական անկախությունը կրթական հաստատության ղեկավարությունից: Լեհաստանում ուսանողական ծայնը ներկայացնում է Լեհաստանի Հանրապետության Ուսանողական Խորհրդարանը (ԼՀՈՒԽ), որը կազմված է համալսարանների ուսանողական ինքնակառավարման մարմինների ներկայացուցիչներից՝ գործում է «Բարձրագույն կրթության և գիտության մասին» օրենքի և ԼՀՈՒԽ-ի կանոնադրության

¹ "Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce", Act 2.0, Chapter 4, Article 110, 111.

դրույթների² հիման վրա և ունի իրավաբանական անձի կարգավիճակ: ԼՀՈՒԽ-ն ուսանողների ծայնն է ամբողջ Լեհաստանում և երկրի բուհական ուսանողական կազմակերպությունների հետ համատեղ լրբբինգ է անում ուսանողների համար բարենպաստ օրենսդրական դրույթների ստեղծման գործում, իսկ բանակցությունների ազգային մակարդակով խորհրդի ներկայացուցիչները հավասար մասնակիցներ են և ներկայացված են մի շարք պետական մարմիններում և կառույցներում: Լեհաստանում հանրային բուհի կառավարման մարմիններն են՝ բուհի խորհուրդը, ռեկտորը և սենատը, մասնավոր բուհի՝ ռեկտորը և սենատը, իսկ ընտրական մարմին է ընտրողների կոլեգիան: Բուհի խորհուրդը կազմված է սենատի կողմից նշանակված 6 կամ 8 անդամից և ուսանողական խորհրդի նախագահից: Ընտրողների կոլեգիայի կազմը և անդամների ընտրության կարգը սահմանվում է բուհի կանոնադրությամբ, որի անդամների առնվազն 20%-ը ուսանողներ են և դոկտորանտները: Ուսանողների և դոկտորանտների ներկայացվածությունը որոշվում է յուրաքանչյուր խմբի համամասնությամբ՝ ներկայացված լինելով առնվազն մեկ ներկայացուցչով: Համալսարանի սենատում նույնպես ուսանողները պետք է ներկայացված լինեն սենատի կազմի 20%-ից ոչ պակաս: Ուսանողական ինքնակառավարման մարմինը կրթական հաստատության ուսանողական միջավայրի միակ ներկայացուցիչն է, որը բաշխում է բուհի կողմից սահմանված ուսանողական գործունեության համար միջոցները: Այսպիսով՝ ուսանողական ինքնակառավարման մարմինները ամբողջ ուսանողական համայնքի որոշիչ ներկայացուցիչներն են և կարևոր դերակատարում ունեն բարձրագույն կրթության ոլորտում:

2. ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԱՐՏԱՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎ. ՈՐԱԿԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ

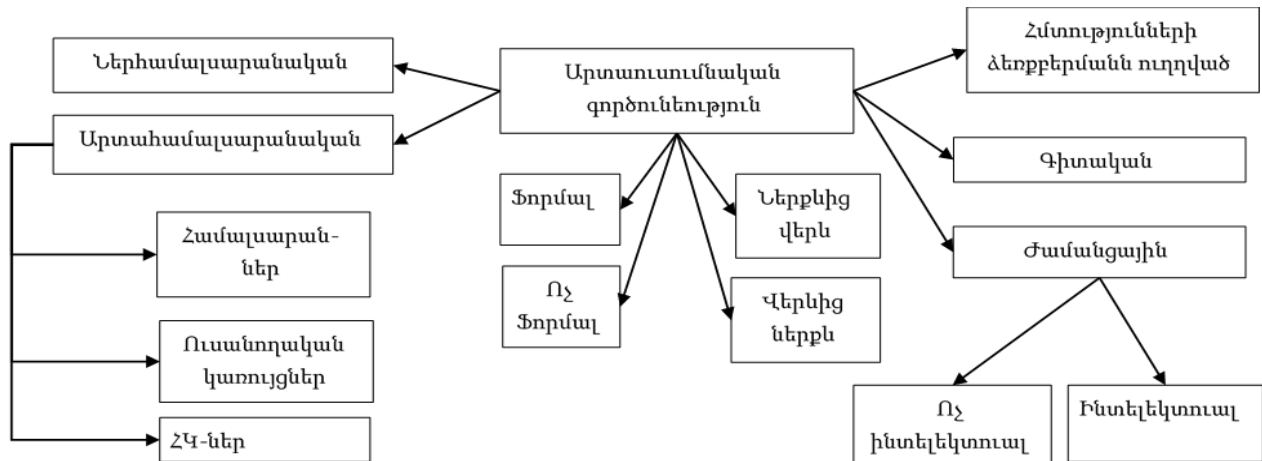
2.1 Ուսանողների շրջանում անցկացված ֆոկուս -խմբային քննարկումների վերլուծություն

Արտաուսումնական գործունեության դրսևորման Հայաստանյան փորձի առավել խորքային ուսումնասիրությունների համար կատարվել է դաշտային հետազոտություն, այն է՝ կազմակերպվել են ֆոկուս խմբային քննարկումներ հիմնական շահառուների՝ 11 բուհի և 6 ուսանողական կազմակերպության 27 մասնակցի հետ:

Արտաուսումնական գործունեություն հասկացության վերաբերյալ քննարկման արդյունքում պարզ դարձավ, որ այն շատ բազմակողմանի և տարբեր կերպ է ընկալվում ուսանողների շրջանում: Երեք ֆոկուս խմբերի մասնակիցների քննարկումներում առանձնացված կարծիքների հիման վրա դուրս է բերվել զժապատկեր 1-ը, որը ցույց է տալիս նրանց՝ արտաուսումնական գործունեության մասին նախնական մեկնաբանությունների սխեմատիկ պատկերը:

² St' u "Statut Parlamentu Studentów Rzeczypospolitej Polskiej": Վերջին մուսք՝ 15.12.2021: <https://psrp.org.pl/statut-psrp/>.

Արտաուսումնական գործունեությունը՝ ըստ քննարկման մասնակիցների նախնական պատկերացումների

Ուսանողների պատկերացումները արտաուսումնական գործունեության տարբեր տեսակների մասին ևս շատ բազմազան էին:

Վերլուծելով հնչեցված կարծիքներն ու մոտեցումները՝ կարելի է արձանագրել.

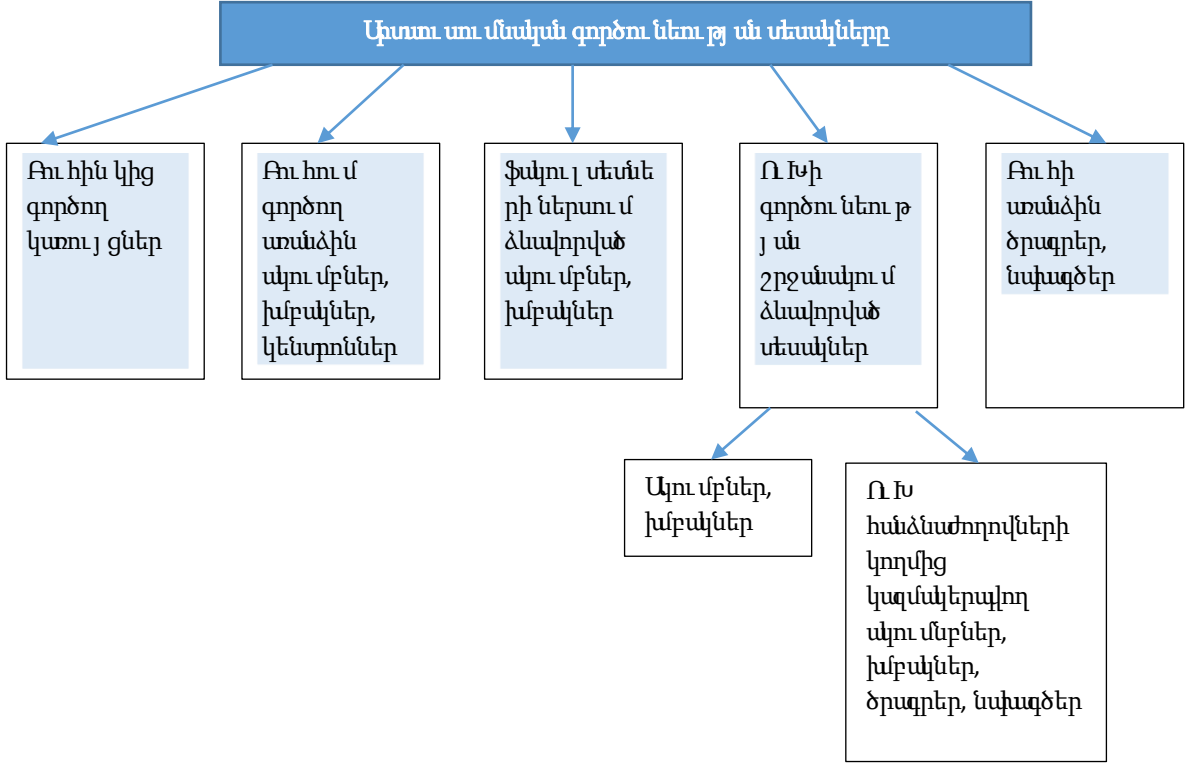
- ✓ վերոնշյալ հարցին պատասխանելիս ուսանողների մի մասը ոչ թե թվարկում էր արտաուսումնական գործունեության ինչ տեսակներ գիտի, այլ միջոցառման ինչպիսի տեսակներ են կազմակերպվում միևնույն կազմակերպության (հիմնականում ՈւԽ-ի կողմից),
- ✓ հարցին պատասխանելիս մասնակիցների մի մասը չտարբերակեց դրանք բուհի ներսում առանձին ինքնուրույն գործող ակումբներ ու խմբակներ էին, թե ուսանողական խորհրդի գործունեության շրջանակում:

Տրված պատասխաններից պարզ է դառնում, որ ՈւԽ-ի և ՈւԳԸ-ի գործունեությունից դուրս այլ տեսակների մասին ուսանողների մի մասի մոտ պատկերացումները թույլ են:

Ամփոփելով բուհերի ներկայացուցիչների կարծիքները արտաուսումնական գործունեության թվարկված տեսակների և միջոցառումների մասին՝ կարելի է առանձնացնել մասնակիցների կողմից դրանց տարբերակման մի քանի մոտեցում (տե՛ս Գծապատկեր 2):

Արտաուսումնական գործունեության տեսակները՝ ըստ ֆոկուս խմբային քննարկման մասնակիցների կարծիքների

Քննարկելով ուսանողական ինքնակառավարման գործունեության **խնդիրների** մասին ուսանողները նշեցին դրանցից հետևյալները՝ *օնլայն կամ հիբրիդային ուսուցումը, քաղաքական ազդեցությունները նախկինում՝ հատկապես պետական բուհերի դեպքում, թափանցիկության ու հեղափոխության կապի բացակայությունը, անվստահությունը, ժամանակի տրամադրումը, կադրերի կամ անդամների ընտրությունը, գիտակցված ներգրավվածության առկայությունը, բազային ներգրավվածության հետ կապված խնդիրները, մտրիվացիայի ցածր դրևստրումը, անտարբերությունը, փորձի փոխանակումը, գիտական ուղղվածությունը, ֆինանսավորման պայմաններն ու հանգամանքները:*

Միևնույն ժամանակ որպես վերջին շրջանի **դրական փոփոխություններ** արձանագրվեցին՝ բուհերի ապաքաղաքականացումը, առավել ինքնակառավարված, ինքնահրազեկված, ինչպես նաև իրազեկված ուսանողները, առցանց հարթակը, որը յուրահատուկ ճկունություն է հաղորդել աշխատանքային հանդիպումներին, ուսանողական խորհրդի աշխատանքի շնորհիվ դրական տեղաշարժերը կապված քննությունների, միավորների ու բողոքարկումների հետ և այլն:

Մասնակիցները՝ ոլորտում առավել **արդյունավետ գործելու համար** հետևյալ առաջարկները մեջբերիցին՝ ուսանողական ինքնակառավարման մարմինների անդամների ընտրությունների թափանցիկ ու արդար անցկացում, ինքնակառավարման գործունեության որակի ճիշտ վերահսկում, աշխատանքի ճիշտ բաժանում ու պասիվ մասնակցիցների հեռացում, բուհերի ինքնակառավարման համար տարբեր համալսարանների միջև բանավեճների կազմակերպում, առաջարկվեց, որպեսզի

պեպրությունն ու բուիերը լինեն ավելի ուսանողակենտրոն, վարեն ավելի ճկուն կառավարում, զարգացնեն կրթություն- աշխատաշուկա կապը, մշակեն խրախուսման մեխանիզմներ, հնարավորություն ստեղծեն ուսանողական ինքնակառավարման մարմիններին մուտք գործելու իրավական դաշտ և այլն:

Ֆինանսական հիմնահարցերի քննարկման ժամանակ մասնակիցները մի մասը նշեց, որ բուիի կողմից տրամադրվող գումարները բավարար չեն ուսանողական խորհուրդների աշխատանքները կազմակերպելու համար, չնայած և ասացին, որ տարածված է բուիից հավելյալ ֆինանսավորում ստանալու պրակտիկան: Միևնույն ժամանակ քննարկման մասնակիցների մի ստվար զանգված գաղափար չունեց, թե ինչպես և որտեղից են ձևավորվում իրենց բուիում ուսանողական ինքնակառավարման գործունեության համար ֆինանսական միջոցները:

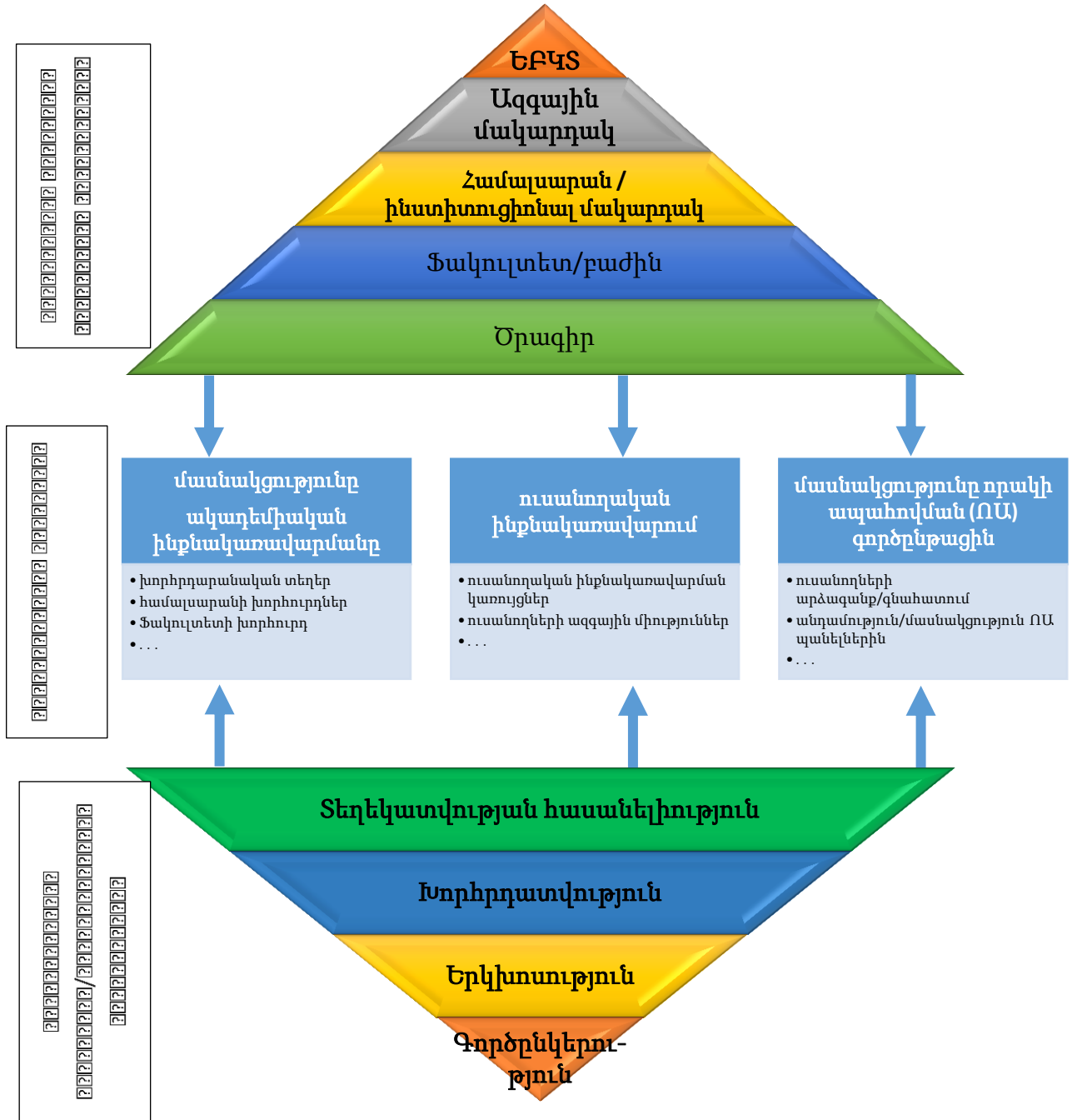
Քննարկվեց նաև **բուիի կառավարմանը ուսանողների մասնակցության** հարցը: Ընդհանուր առմամբ քննարկման մասնակիցները տարրակարծիք էին՝ բուիերի գիտական և հոգաբարձուների խորհուրդներում ուսանողների 25% ներկայացվածությունը բավարար է, թե ոչ:

Բուիական համակարգի կառավարմանը մասնակցելու տեսակներից խոսելիս (տե՛ս Գծապատկեր 3) մեծամասնությունը նշեց, որ մասնակցության երեք տեսակն էլ (մասնակցություն ակադեմիական կառավարմանը, որակի ապահովմանը և ուսանողական ինքնակառավարումը) գործում են:

Թերևս «մասնակցության ինտենսիվությունը/խորությունը» այն հարցն էր, որի պարագայում հնչեցված կարծիքները տարաբնույթ էին, թե առանձին բուիերի մակարդակով, թե միևնույն բուիի ներկայացուցիչների շրջանում: Մասնակիցների հարաբերական մեծամասնությունը կարծում է, որ **երկխոսությունն է** այն ձևաչափը, որով ուսանողները առնչություն են ունենում բուիի կառավարման գործընթացներին (տե՛ս Գծապատկեր 3):

Բուիի կառավարմանը մասնակցության մակարդակներին անդրադառնալով, քննարկման մասնակիցները մեծամասամբ **ֆակուլտետային և ինստիտուցիոնալ մակարդակներն** էին նշում (տե՛ս Գծապատկեր 3):

Ուսանողների մասնակցությունը բուհական համակարգի կառավարմանը (Jungblut 2011, Klemenčič 2011, Acharya 2015):³

³ Ուսանողների մասնակցությունը բուհական համակարգի կառավարմանը լինում է ըստ մասնակցության տեսակների և ինտենսիվության/խորության մակարդակների: Առաջինը ենթադրում է մասնակցություն ակադեմիական ինքնակառավարմանը, ինչպես նաև ուսանողական ինքնակառավարման կառույցներին և ուսանողների մասնակցությունը որակի ապահովման գործընթացին, մինչդեռ խորության մակարդակները ներառում են՝ տեղեկատվության հասանելիությունը, խորհրդատվությունը, երկխոսությունը և գործընկերությունը: Վերջինս ենթադրում է ուսանողների մասնակցությունը բուհի որոշումների ընդունման գործընթացին, որը տեղի է ունենում ևս մի քանի մակարդակներում՝ սկսած ծրագրային մակարդակից, ընդհուպ մինչև վերագգային մակարդակ:

Հայաստանի SWOT-վերլուծության մատրիցը

Ուժեղ կողմեր	Թույլ կողմեր	Հնարավորություններ	Սպառնալիքներ
<ul style="list-style-type: none"> «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքով (Հոդված 17, 4-րդ կետ) սահմանվում է ուսանողների իրավունքը մասնակցել բուհի կառավարման մարմինների աշխատանքներին : Օրենքով է սահմանված նաև ուսանողների իրավունքը միավորվելու ուսանողական խորհուրդներում, ուսանողական գիտական ընկերություններում և ուսանողական այլ կազմակերպություններում (ՀՀ օրենք «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին», Հոդված 17, 7-րդ կետ): «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքը (Հոդված 28, 10-րդ կետ) սահմանում է, որ «բարձրագույն ուսումնական հաստատության կառավարման մարմիններում անդամների թվի առնվազն 25 տոկոսն ուսանողներն են»: Երիտասարդական ու ուսանողական կազմակերպությունների բազմազանության առկայությունն ու դրանց ակտիվ գործունեությունը, թե՛ տեղական, թե՛ միջազգային մակարդակներում: ՀՀ բուհերում առկա արտաուսումնական գործունեության տեսակների բազմազանություն՝ <ul style="list-style-type: none"> ✓ բուհին կից գործող կառույցներ, ✓ բուհում գործող առանձին ակումբներ, խմբակներ, կենտրոններ, ✓ ֆակուլտետների ներսում ձևավորված ակումբներ, խմբակներ, ✓ ՈւՄ-ի գործունեության շրջանակում ձևավորված տեսակներ, ✓ Բուհի առանձին ծրագրերով և նախագծերով ձևավորված տեսակներ: Ուսանողների մասնակցությունը բուհական 	<ul style="list-style-type: none"> Օրենքում և օրենքի նախագծում «արտաուսումնական գործունեություն» եզրույթը գործածված և շրջանառված չէ, ինչը խոչընդոտում է ոլորտի շրջանակների ձևավորմանը և դրա հստակեցմանը: Օրենքում և օրենքի նախագծում արտաուսումնական գործունեության ֆինանսավորման վերաբերյալ դրույթների և նվազագույն իմպերատիվ նորմերի բացակայությունը չի նպաստում ոլորտի կարգավորմանն ու հստակեցմանը: «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքով (Հոդված 28, 10-րդ կետ) սահմանված ուսանողների բուհի կառավարման մարմիններում 25%-ի ներկայացվածության մասով վերահսկողությունը ոչ պետական բուհերի դեպքում թույլ է: Չկա ուսանողական հարցերով զբաղվող օմբուդսմենի ինստիտուտ: Արտաուսումնական գործունեությունը՝ մասնավորապես ինքնակառավարման մարմնում աշխատանքը չի դիտարկվում որպես աշխատանքային փորձ կամ առավելություն այլ: Կադրերի հերթափոխության բացակայություն. մանդատների տևողության իրավական սահմանված ընթացակարգերի բացակայություն: Մարզային արտաուսումնական տեսակների գործունեության (այդ թվում ինքնակառավարման մարմինների) սահմանափակ հնարավորություններ: Գործընկերությունը որպես ուսանողների մասնակցության (ինտենսիվություն/խորություն) բարձրագույն մակարդակ բուհի կառավարման 	<ul style="list-style-type: none"> Ոլորտի օրենսդրական դաշտը քննարկման և բարեփոխումների փուլում է: Ուսանողական ինքնակառավարման մարմիններն իրավունք ունեն օրենքով չարգելված Ֆինանսական այլընտրանքային աղբյուրներից օգտվել (Էնթադրամաշնորհներ, ձեռնարկատիրական գործունեություն, համալսարանից դուրս դրամաշնորհներ): Բուհի կառավարման մարմիններում ուսանողների կողմից իրենց խնդիրների բարձրաձայնման հնարավորությունները: Հայաստանի ուսանողական ազգային ասոցիացիան (ՀՈԱԱ), որը նախկինում միավորում էր բազմաթիվ ուսանողական և երիտասարդական միավորումներ, կարող է ունենալ մեծ ներուժ և առաքելություն: 	<ul style="list-style-type: none"> Բուհական ինքնակառավարման մարմինների քաղաքականացված լինելը: Առցանց դասընթացները, որոնք խոչընդոտում են ինքնակառավարման լիարժեք գործունեության ծավալմանը: Անվստահություն ուսանողական ինքնակառավարման մարմինների նկատմամբ, թե՛ ուսանողների, թե՛ դասախոսների կողմից: Ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսաիրավական կախվածություն բուհից: Բյուջեի ծախսերի թույլ վերահսկողություն, թափանցիկության և հաշվետվողականության բացակայություն: Կամավորության որպես արտաուսումնական գործունեության ճանաչման օրենսդրական դրույթների բացակայություն: «Բարձրագույն կրթության և գիտության մասին» օրենքի նախագծով (Հոդված 27) սահմանափակվում է ուսանողների՝ առնվազն 25 տոկոս մասնակցությունը բուհի կառավարման գործընթացներին: Արտաուսումնական գործունեության այլ տեսակների մասին տեղեկատվության պակաս:

<p>համակարգի կառավարմանը, ընդհանուր առմամբ, 3 հիմնական ձևաչափով էլ իրականացվում է (մասնակցություն ակադեմիական կառավարմանը, որակի ապահովմանը և ուսանողական ինքնակառավարումը):</p> <p>Ըստ մասնակցության խորության/ինտեսիվության՝ երկխոսությունն է այն հիմնական ձևաչափը, որով ուսանողները առնչություն են ունենում բուհի կառավարման գործընթացներին (տե՛ս Գծապատկեր 1):</p>	<p>գործընթացներին, մեծամասամբ դեռ չի գործում (տե՛ս Գծապատկեր 1):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Վերագգային և ազգային մակարդակները որպես բուհի կառավարմանը մասնակցության բարձրագույն մակարդակներ, դեռ չեն գործում, հիմնականում մասնակցությունը ֆակուլտետային և ինստիտուցիոնալ մակարդակներերում է տեղի ունենում (տե՛ս Գծապատկեր 1): • Ուսանողների շրջանում ֆինանսական միջոցների հայթհայթման նախաձեռնողականության պակաս: 		<ul style="list-style-type: none"> • Ուսանողների մոտիվացիայի ներգրավվածության պակաս: ՈւԳԸ-ների ոչ ակտիվ գործունեության հետևանքով հաճախ ՈւԽ-ները ստանձնում են առաջիններին գործառույթները:
--	--	--	---

<u>Ուժեղ կողմեր – Հնարավորություններ</u>	<u>Ուժեղ կողմեր-Սպասնալիքներ</u>	<u>Հնարավորություններ - Թույլ կողմեր</u>	<u>Թույլ կողմեր – Սպասնալիքներ</u>
<ul style="list-style-type: none"> • «Բարձրագույն կրթության և գիտության մասին» օրենքի նախագծով՝ ✓ ամրապնդել ուսանողների իրավունքը մասնակցել բուհի կառավարման մարմինների աշխատանքներին, միավորվել ուսանողական խորհուրդներում, ուսանողական գիտական ընկերություններում և ուսանողական այլ կազմակերպություններում, ✓ անփոփոխ թողնել ուսանողների՝ բուհի կառավարման մարմիններում անդամներին 	<ul style="list-style-type: none"> • ՀՈւԱԱ-ի ակտիվացմամբ կամ համանման ինքնակառավարման հավաքական մարմնի ստեղծմամբ՝ սահմանել դրա քաղաքական ուղղվածությունը և ներկայացվածությունը պետական տարբեր մարմիններում (Լեհաստանի Հանրապետության Ուսանողական Խորհրդարան-ի օրինակով), որը կնպաստի ուսանողների մասնակցությանը որոշումների ընդունմանը և գերծ կպահի ուսխորհուրդների քաղաքականացված լինելու վտանգներից: • Վերանայել «Բարձրագույն կրթության և գիտության մասին» օրենքի նախագծի 27-րդ հոդվածը, որով սահմանափակվում է գործող օրենքով սահմանված ուսանողների պարտադիր մասնակցությունը բուհի կառավարման գործընթացներին: Եթե գործող օրենքում սահմանված է, որ բուհի կառավարման մարմիններում ուսանողներն ունեն 25% ներկայացվածություն, ապա օրենքի նախագծում այս դրույթը բացակայում է, այսինքն՝ այն կարգավորվելու է բուհի ներքին կանոնադրությամբ, և բուհի հայեցողությամբ կառավարման խորհուրդը կարող է նաև չընդգրկել 	<ul style="list-style-type: none"> • «Բարձրագույն կրթության և գիտության մասին» օրենքի նախագծով՝ ✓ շրջանառության մեջ դնել «արտասուտմական գործունեություն» եզրույթը, ✓ ձևակերպել արտասուտմական գործունեության ֆինանսավորման վերաբերյալ դրույթներ և նվազագույն իմպերատիվ նորմեր, ✓ սահմանել ուսանողների՝ բուհի կառավարման մարմիններում անդամների թվի առնվազն 25 տոկոս հարաբերակցության պահպանման նկատմամբ վերահսկողություն՝ մասնավորապես ոչ պետական բուհերի առնչությամբ, ✓ մշակել ձևաչափեր, որով բուհերի կանոնադրությամբ ուսանողական ինքնակառավարման մարմիններում աշխատանքը (միջինից բարձր օղակներում պաշտոններ ունենալու 	<ul style="list-style-type: none"> • Ուսանողական ինքնակառավարման մարմիններում կադրերի հերթափոխության բացակայությունը հանգեցնում է անվստահության մթնոլորտի ձևավորմանը, մոտիվացիայի և ներգրավվածության նվազեցմանը: • Գործող օրենքում առկա բացերը բացասաբար են ազդում արտասուտմական գործունեության կազմակերպման, ակտիվացման գործընթացների, ինչպես նաև արդյունավետության վրա: • Մարզային և քաղաքային արտասուտմական գործունեության տեսակների միջև առկա է խիստ

<p>թվի առնվազն 25 տոկոս հարաբերակցությունը՝ սահմանելով դրա իրականացման նկատմամբ վերահսկողության նոր մեխանիզմներ</p> <p>✓ սահմանել կրեդիտային համակարգ արտասուսումնական միավորներին՝ ակտիվ մասնակցության համար՝ բարձրացնելով ուսանողների ներգրավվածությունը արտասուսումնական տարբեր միավորումներին:</p> <p>✓ սահմանել նոր մեխանիզմներ ուսանողների մասնակցության և մակարդակների (տե՛ս Գծապատկեր 1) բարձրացման ուղղությամբ:</p> <p>• ՀՈւԱԱ-ի ակտիվացմամբ կամ համանման ինքնակառավարման հավաքական մարմնի ստեղծմամբ առավել ակտիվացնել ուսանողների գործունեությունը տեղական և միջազգային մակարդակներում:</p>	<p>ուսանողներ: Օրենքի նախագիծը (Հոդված 31, կետ 4) սահմանում է միայն, որ ուսանողները կազմում են ակադեմիական խորհրդի անդամների ընդհանուր թվի մինչև 25%-ը: Մինևույն ժամանակ նույն նախագծով (Հոդված 28, կետ 6) կառավարման խորհրդի անդամ չի կարող լինել այն անձը, որը տվյալ բուհի ակադեմիական խորհրդի անդամ է:</p> <p>• Օրենքի նախագծով կամավորությունը ճանաչել որպես արտասուսումնական գործունեության տեսակ, իսկ դրա դիմաց սահմանված կրեդիտները կնպաստեն ուսանողական կամավորական աշխատանքների ակտիվացմանը:</p> <p>• Մշակել ձևաչափեր, որով բուհերի կանոնադրությամբ կսահմանվի համապատասխան վերահսկողություն, կապահովվի ինքնակառավարման մարմինների թափանցիկությունն ու հաշվետվողականությունը, ինչը իր հերթին նաև կնպաստի ուսանողական ինքնակառավարման մարմինների նկատմամբ վստահության աճին:</p> <p>• Օգտագործելով երիտասարդական ու ուսանողական կազմակերպությունների ակտիվ գործունեությունը տեղական և միջազգային ոլորտներում՝ բարձրացնել տեղեկատվության մակարդակը արտասուսումնական գործունեության և դրա տեսակների վերբերյալ, թե՛ բուհի շրջանակներում, թե՛ դրանից դուրս, ինչը նաև կնպաստի մոտիվացիայի և ներգրավվածության աճին:</p> <p>• Բուհերի կանոնադրությամբ հստակ սահմանել և տարանջատել ՈւԳԸ-ի և ՈւԽ-ի գործառնությունները, ստեղծել ցանցային համագործակցության հնարավորություններ կազմակերպությունների միջբուհական համագործակցության համար, ինչը կնպաստի դրանց ակտիվության բարձրացմանը:</p> <p>• Ապահովվել ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսաիրավական անկախությունը կրթական հաստատության ղեկավարությունից, օրենքով սահմանելով նյութական միջոցների պարտադիր տրամադրումը Լեհաստանի օրինակով:</p>	<p>պարագայում) կղիտարկվի որպես աշխատանքային փորձ,</p> <p>✓ սահմանել ձևաչափեր, որով բուհերի կանոնադրությամբ ինքնակառավարման մարմիններում կապահովվի կադրերի հերթափոխությունը (Շվեդիայի օրինակով):</p> <p>• Նախաձեռնել ուսանողական հարցերով զբաղվող օմբուդսմենի ինստիտուտի ստեղծում ՀՈւԱԱ-ի ակտիվացմամբ կամ համանման կազմակերպության ստեղծմամբ՝ Լեհաստանի Հանրապետության Ուսանողական Խորհրդարանի օրինակով:</p> <p>• ՀՈւԱԱ-ի ակտիվացմամբ կամ համանման ինքնակառավարման հավաքական մարմնի ստեղծմամբ բարձրացնել մարզային արտասուսումնական գործունեություն ծավալող ուսանողական միավորումների ակտիվությունը, ստեղծել ցանցային համագործակցություն:</p> <p>• ՀՈւԱԱ-ի ակտիվացմամբ կամ համանման ինքնակառավարման հավաքական մարմնի ստեղծմամբ ուսանողների մասնակցությունը բուհի կառավարման գործընթացներում հասցնել գործընկերային, ազգային և վերազգային մակարդակների:</p> <p>• Կազմակերպել հատուկ դասընթացներ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից Ֆինանսական այլընտրանքային աղբյուրներից օգտվելու (ենթադրամաշնորհներ, ձեռնարկատիրական գործունեություն, համալսարանից դուրս դրամաշնորհներ) ուղղությամբ:</p>	<p>անհամաչափություն՝ ըստ ակտիվության և ներգրավվածության: Ոչ պետական բուհերում առավել թույլ է վերահսկողությունը ուսանողների բուհի կառավարման գործընթացներին մասնակցության ապահովման և օրենքի սահմանված դրույթների պահպանման առումով:</p>
---	--	---	---

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ամփոփելով հետախուզական ու նկարագրողական և որակական մեթոդների կիրառման հետազոտությունների աղյուսքները, եկել ենք հետևյալ եզրահանգումների.

❖ **Օրենսդրական դաշտում առկա բացերը բացասաբար են ազդում արտաուսումնական գործունեության կազմակերպման, և արդյունավետ գործունեության վրա:**

Առաջարկություն՝

Բարձրագույն կրթության և գիտության մասին» օրենքի նախագծով՝

✓ Ամրապնդել ուսանողների իրավունքը մասնակցել բուհի կառավարման մարմինների աշխատանքներին, միավորվել ուսանողական խորհուրդներում, ուսանողական գիտական ընկերություններում և ուսանողական այլ կազմակերպություններում:

✓ Անփոփոխ թողնել ուսանողների՝ բուհի կառավարման մարմիններում անդամների թվի առնվազն 25 տոկոսով հարաբերակցությունը՝ սահմանելով դրա իրականացման նկատմամբ վերահսկողության նոր մեխանիզմներ:

✓ Սահմանել ուսանողների՝ բուհի կառավարման մարմիններում անդամների թվի առնվազն 25 տոկոսով հարաբերակցության պահպանման նկատմամբ վերահսկողություն՝ մասնավորապես ոչ պետական բուհերի առնչությամբ:

✓ Շրջանառության մեջ դնել «արտաուսումնական գործունեություն» եզրույթը:

✓ Սահմանել կրեդիտային համակարգ արտաուսումնական միավորներին ակտիվ մասնակցության համար՝ բարձրացնելով ուսանողների ներգրավվածությունը արտաուսումնական տարբեր միավորումներին:

✓ Ճանաչել կամավորությունը որպես արտաուսումնական գործունեության տեսակ, իսկ դրա դիմաց սահմանել կրեդիտներ, որոնք կնպաստեն ուսանողական կամավորական աշխատանքների ակտիվացմանը:

✓ Ձևակերպել արտաուսումնական գործունեության ֆինանսավորման վերաբերյալ դրույթներ և նվազագույն իմպերատիվ նորմեր:

❖ **Ուսանողական ինքնակառավարման մարմիններում կադրերի հերթափոխության բացակայությունը հանգեցնում է անվստահության մթնոլորտի ձևավորմանը, մոտիվացիայի և ներգրավվածության նվազեցմանը:**

Առաջարկություն՝

Սահմանել ձևաչափեր, որով բուհերի կանոնադրությամբ՝

✓ ինքնակառավարման մարմիններում կապահովվի կադրերի հերթափոխությունը (Շվեդիայի օրինակով),

✓ ուսանողական ինքնակառավարման մարմիններում աշխատանքը (միջինից բարձր օղակներում պաշտոններ ունենալու պարագայում) կդիտարկվի որպես աշխատանքային փորձ,

✓ բուհերի կանոնադրությամբ կսահմանվի համապատասխան վերահսկողություն, կապահովվի ինքնակառավարման մարմինների թափանցիկությունն ու հաշվետվողականությունը, ինչը իր հերթին նաև կնպաստի ուսանողական ինքնակառավարման մարմինների նկատմամբ վստահության աճին,

✓ կապահովվի ինքնակառավարման մարմինների ֆինանսա-իրավական անկախությունը կրթական հաստատության ղեկավարությունից՝ օրենքով սահմանելով նյութական միջոցների պարտադիր տրամադրումը Լեհաստանի օրինակով:

✓ Նախաձեռնել ուսանողական հարցերով զբաղվող օմբուդսմենի ինստիտուտի ստեղծում ՀՈւԱԱ-ի ակտիվացմամբ կամ համանման կազմակերպության ստեղծմամբ՝ Լեհաստանի Հանրապետության Ուսանողական Խորհրդարանի օրինակով:

✓ ՀՈւԱԱ-ի ակտիվացմամբ կամ համանման ինքնակառավարման հավաքական մարմնի ստեղծմամբ՝ սահմանել դրա քաղաքական ուղղվածությունը և ներկայացվածությունը պետական տարբեր մարմիններում (Լեհաստանի Հանրապետության Ուսանողական Խորհրդարանի օրինակով), որը կնպաստի ուսանողների մասնակցությանը որոշումների ընդունմանը և զերծ կպահի ուսանողական խորհուրդների քաղաքականացված լինելու վտանգներից:

❖ Մարզային և քաղաքային արտաուսումնական գործունեության տեսակների միջև առկա է խիստ անհամաչափություն՝ ըստ ակտիվության և ներգրավվածության:

Առաջարկություն՝

✓ Օգտագործելով երիտասարդական ու ուսանողական կազմակերպությունների ակտիվ գործունեությունը տեղական և միջազգային ոլորտներում՝ բարձրացնել տեղեկատվության մակարդակը արտաուսումնական գործունեության և դրա տեսակների վերբերյալ, թե՛ բուհի շրջանակներում, թե՛ դրանից դուրս, ինչը նաև կնպաստի մոտիվացիայի և ներգրավվածության աճին:

✓ ՀՈւԱԱ-ի ակտիվացմամբ կամ համանման ինքնակառավարման հավաքական մարմնի ստեղծմամբ բարձրացնել մարզային արտաուսումնական գործունեություն ծավալող ուսանողական միավորումների ակտիվությունը, ստեղծել ցանցային համագործակցություն:

✓ ՀՈւԱԱ-ի ակտիվացմամբ կամ համանման ինքնակառավարման հավաքական մարմնի ստեղծմամբ առավել ակտիվացնել ուսանողների գործունեությունը տեղական և միջազգային մակարդակներում:

✓ ՀՈւԱԱ-ի ակտիվացմամբ կամ համանման ինքնակառավարման հավաքական մարմնի ստեղծմամբ ուսանողների մասնակցությունը բուհի կառավարման գործընթացներում հասցնել գործընկերային, ազգային և վերազգային մակարդակների:

✓ Կազմակերպել հատուկ դասընթացներ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից Ֆինանսական այլընտրանքային աղբյուրներից օգտվելու (ենթադրամաշնորհներ, ձեռնարկատիրական գործունեություն, համալսարանից դուրս դրամաշնորհներ) ուղղությամբ:

❖ Ոչ պետական բուհերում առավել թույլ է վերահսկողությունը ուսանողների՝ բուհի կառավարման գործընթացներին մասնակցության ապահովման և օրենքի սահմանված դրույթների պահպանման առումով:

Առաջարկություն՝

✓ Բուհերի կանոնադրությամբ հստակ սահմանել և տարանջատել ՈւԳԸ-ի և ՈւԽ-ի գործառույթները, ստեղծել ցանցային համագործակցության հնարավորություններ կազմակերպությունների միջբուհական համագործակցության համար, ինչը կնպաստի դրանց ակտիվության բարձրացմանը:

✓ Սահմանել նոր մեխանիզմներ ուսանողների՝ բուհի և բուհի կառավարման մասնակցության մակարդակների և ինտենսիվության (տե՛ս Գծապատկեր 1) բարձրացման ուղղությամբ:

Ամփոփելով հետազոտության արդյունքները և կիրառելով վերոնշյալ առաջարկությունների փաթեթը՝ Հայաստանում հնարավոր կլինի արտաուսումնական գործունեության օրինակելի փորձ ունենալ: Սույն հետազոտության մեջ ներկայացված բոլոր քայլերը կարող են նպաստել երիտասարդների արտաուսումնական ակտիվ գործունեությանը, որն իր հերթին կնպաստի ֆորմալ և ոչ ֆորմալ համադրված կրթության մոդելի զարգացմանը Հայաստանում:

Գրականության ցանկ

1. ԳՊՀ. 2021. «Գավառի պետական համալսարան հիմնադրամի» 2021 թվականի եկամուտների և ծախսերի նախահաշիվ: Հաստատված է ԳՊՀ հոգաբարձուների խորհրդի թիվ 10 նիստում, թիվ 37 որոշմամբ: Վերջին մուտք՝ 20.12.2021: <http://gsu.am>.
2. ԵՊՀ. 2014. «Երևանի պետական համալսարան» հիմնադրամի կանոնադրություն: Հավելված N 1 ՀՀ կառավարության 2014 թվականի նոյեմբերի 27-ի N 1408 - Ն որոշման: Վերջին մուտք՝ 20.12.2021: http://documentation.y-su.am/wp-content/uploads/2015/07/YSU_kanonadrutyun_Nov_201411.pdf.
3. ԵՊՀ. 2019. «2020 թվականի եկամուտների և ծախսերի նախահաշիվ»: Հավելված ԵՊՀ հոգաբարձուների խորհրդի 2019 թ. դեկտեմբերի 26-ի նիստում ընդունված N 62 որոշման: Վերջին մուտք՝ 20.12.2021: <http://documentation.y-su.am/wp-content/uploads/2019/12/nakhahashiv-2020.pdf>.
4. ՀԱԱՀ ՈւԽ. 2021. «Հայաստանի ազգային ազրարային համալսարանի ուսանողական խորհրդի կանոնադրություն»: Վերջին մուտք՝ 20.12.2021: <https://anau.am/wp-content/uploads/2021/08/ux-kanonadrutyun.pdf>.
5. ՀԱԱՀ. 2016. «Հայաստանի ազգային ազրարային համալսարան» հիմնադրամի կանոնադրություն: Վերջին մուտք՝ 20.12.2021: <https://anau.am/wp-content/uploads/2019/06/ANAU-kanonadrutyun.pdf>.
6. ՀԱՊՀ. 2014. «Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարան» հիմնադրամի կանոնադրություն: Վերջին մուտք՝ 20.12.2021. <http://www.irtek.am/views/act.aspx?aid=78481>.
7. ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ. 2012. «ՀՀ ԳԱԱ Գիտակրթական միջազգային կենտրոն» հիմնարկի կանոնադրություն: Վերջին մուտք՝ 20.12.2021: <https://www.isec.am/images/icons/kanonadrutyun/Kanonadrutyun.pdf>.
8. ՀՊՄՀ ՈւԽ. 2016. «Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի ուսանողական խորհրդի կանոնադրություն»: Վերջին մուտք՝ 20.12.2021: http://hpmhux.am/?page_id=166.
9. ՀՊՏՀ. 2020. «ՀՊՏՀ 2021 թվականի եկամուտների և ծախսերի նախահաշիվ»: Վերջին մուտք՝ 20.12.2021: <https://asue.am/upload/files/reports/budget.pdf>.
10. ՀՖՀՀ. 2003. «Հայաստանի Ֆրանսիական համալսարան» հիմնադրամի կանոնադրություն:
11. Acharya, Shiva Lal. 2015. "Student participation in university governance: A comparative study between Tribhuvan University and Kathmandu University, Nepal." Thesis, Department of Education, University of Oslo.
12. Astin, Alexander W. 1993. "What Matters in College." Liberal Education 79 (4):4-15.
13. Barnett, Lynn. 2007. "Winners" and "losers": The effects of being allowed or denied entry into competitive extracurricular activities". Journal of Leisure Research, 39(2):316-341. Accessed September 19, 2021. <https://www.nrpa.org/globalassets/journals/jlr/2007/volume-39/jlr-volume-39-number-2-pp-316-344.pdf>.
14. Bartkus, Kenneth, Blake Nemelka, Mark Nemalka & Phil Gardner. 2012. "Clarifying the Meaning of Extracurricular Activity: A Literature Review of Definitions". American Journal of Business Education (AJBE). <https://doi.org/10.19030/ajbe.v5i6.7391>.
15. Birze 'a, César, David Kerr, Rolf Mikkelsen, Isak Froumin, Bruno Losito, Milan Pol and Mitja Sardoc. 2004. "Education for democratic citizenship activities 2001-2004: All-European study on EDC policies (Strasbourg: Council of Europe)." Accessed September 19, 2021. <https://rm.coe.int/16802f7040>.
16. Chia, Yew. 2005. "Job offers of multinational accounting firms: The effects of emotional intelligence, extra-curricular activities, and academic performance". Accounting Education: An International Journal, 14(1):75-93.
17. Erasmus Student Network. 2020. "Annual Report 2019-2020." Accessed November 20, 2021. https://issuu.com/esnint/docs/annual_report_2019-2020.
18. European Students' Union. 2015. "ESU Activity Report 2015." July, Brussels. Accessed November 20, 2021. https://www.esu-online.org/wp-content/uploads/2016/06/Report2015_041.compressed.pdf.
19. European Students' Union. 2018. "Bologna with Student Eyes 2018: The final countdown." May, Brussels. Accessed November 1, 2021. http://www.ehea.info/media/ehea.info/file/2018_Paris/06/0/BWSE-2018_web_lowres_952060.pdf.
20. European Students' Union. 2020. "Bologna with Student Eyes 2020." December, Brussels. Accessed November 1, 2021. <https://www.esu-online.org/wp-content/uploads/2021/03/0037-Bologna-Publication-2021-WEB3.pdf>.
21. Fredricks, Jennifer & Jacquelynne Eccles. 2006. "Is extracurricular participation associated with beneficial outcomes: Concurrent and longitudinal relations?". Developmental Psychology, 42(4):698-713. Accessed September 19, 2021. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.546.5178&rep=rep1&type=pdf>.
22. Gnewski, Maddi. 2020. "What Are the Swedish Student Nations?" Scandinavian Standard, January. Accessed November 20, 2021. <https://www.scandinaviastandard.com/what-are-the-swedish-student-nations/>.

23. Griffiths, Kerry, Steve Bullough, Simon Shibli & Jayne Wilson. 2017. "The impact of engagement in sport on graduate employability: implications for higher education policy and practice". *International Journal of Sport Policy and Politics*, 9(3):431-451. DOI: 10.1080/19406940.2017.1359648.
24. Griffiths, Teri-Lisa, Jill Dickinson & Catherine J. Day. 2021. "Exploring the relationship between extracurricular activities and student self-efficacy within university". *Journal of Further and Higher Education*, 45(9):1294-1309. DOI: 10.1080/0309877X.2021.1951687.
25. Jungblut, Jens. 2011. "Student participation in higher education governance: A practitioner's view of the role of student organizations and higher education institutions." In *Leadership and governance in higher education for decision maker and administrators* edited by Sjur Berga and others, 2, 66-67. Dr. Josef Raabe Verlags-GmbH.
26. Klemenčič, Manja. 2011. "The public role of higher education and student participation in higher education governance." In *Higher Education and Society in Changing Times: looking back and looking forward*, edited by John Bernnan & Tarla Shah, 74-83. London: Centre for Higher Education Research and Information.
27. London Communiqué. 2007. "Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world." London, 18 May 2007. Accessed October 25, 2021. http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/2007_London_Communique_English_588697.pdf.
28. Lunds University. 2012. "Lunds University, Policy and regulations for student influence at Lund University." September, 2012. Accessed November 20, 2021. <https://www.staff.lu.se/sites/staff.lu.se/files/policy-and-regulations-for-student-influence-at-lund-university.pdf>
29. Lunds University. 2018. "Lunds University Students' Unions Associations Student Representative Handbook." Accessed November 20, 2021. <https://drive.google.com/file/d/1QLgbNvdYXo-V3gpObylIctrkvtWO9C6f/view>.
30. Massoni, Erin. 2011. "Positive Effects of Extra Curricular Activities on Students." *ESSAI*: Vol. 9, Article 27:84-87. Accessed January 10, 2022. <http://dc.cod.edu/essai/vol9/iss1/27>.
31. Nelson, Irvin, Valaria Vandrzyk, Jeffrey Quirin, and Robert Allen. 2002. "No, the sky is not falling: Evidence of accounting student characteristics at FSA schools, 1995-2000". *Issues in Accounting Education*, 17(3):269-287.
32. Paris Communiqué. 2018. "Paris Communiqué, Paris, May 25th 2018." Accessed October 25, 2021. http://ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/EHEAParis2018_Communique_final_952771.pdf.
33. Pascarella, Ernest T., and Patrick Terenzini, T. 1991. "How College Affects Students". San Francisco: Jossey-Bass.
34. Prague Communiqué. 2001. "Towards the European Higher Education Area: Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001." Accessed October 25, 2021. <http://www.ehea.info/page-ministerial-conference-prague-2001>.
35. Serorez, Tatyana, Pavel Navka. 2014. "Methodical features dispensing exercise, used in extracurricular activities to improve the health of students". *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical training and sports*. 18(5):60-6. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.971065>.
36. Shvardak, Marianna. 2021. "SWOT-analysis as a strategic management tool of the quality training of the future educational institution head". *İlköğretim Online*, 20(1): 958-967. <http://dx.doi.org/10.17051/io.2015.85927>.
37. Uppsala University. 2021. "Support from the University and the municipality." May 31. Accessed November 20, 2021. <https://mp.uu.se/en/web/nyheter/-/nationerna-samarbetar-for-att-sakra-framtiden>.
38. Zarrett Nicole, Liu Yangyang, Vandell Deborah et al. 2021. "The Role of Organized Activities in Supporting Youth Moral and Civic Character Development: A Review of the Literature". *Adolescent Res Rev* 6:199-227. <https://doi.org/10.1007/s40894-020-00142-1>
39. Аверьянов, Леонид. 1998. "Социология: искусство задавать вопросы". Издание 2-е, переработанное и дополненное. Москва:31-34.
40. Патрахина, Татьяна. 2015. "SWOT-анализ как инструмент планирования стратегии образовательной организации". Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ», Том 7, No2 (март -апрель):1-11. <http://dx.doi.org/10.15862/08PVN215>.
41. Петрова, Светлана. 2009. "Становление и развитие форм и содержания деятельности органов студенческого самоуправления в вузах России в пореформенный период (1860-1917гг.)". *Вестник ЧГПУ*. (12):140-151.
42. Попова, Валентина. 2006. Внеаудиторная деятельность студентов педвуза: теория, опыт, перспективы. Оренбург: ОГПУ.
43. Худяков, Виктор, Елена Семушина и Флёра Симбирякова. 2010. "Роли интеграции учебной и внеучебной деятельности в профессиональном воспитании студентов". *Вопросы современной науки и практики*, 10-12(31):158-163.